

РОЗДІЛ 2. ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН: НОВІТНІ ПІДХОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 378.011.3-051:78

Голубицька Н.О.

Продуктивно-практичний етап формування етнопедагогічної культури студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів

У статті розкриті особливості продуктивно-практичного етапу формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі фахової підготовки. Визначено методичні заходи щодо формування на основі визначених критеріїв і показників інтелектуально-ціннісного компонента етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва. Виокремлено методи та заходи формування інтересу студентів до знань у галузі української етнопедагогіки, що передбачало, по-застосування сукупності засобів для певного психолого-педагогічного імпульсу, який має збудити такий інтерес. Розкрито практично-дієві, навіювальні, переконувальні методи української народної педагогіки, а також провідні засоби української етномузичної педагогіки – музичний фольклор та національне класичне музичне мистецтво. Викладено застосування методів евристичної бесіди, евристичного полілогу, навчальної дискусії, методи колективного обговорення, оцінювання й ранжування успішності у процесі використання етнопедагогічного інструментарію під час уроків музичного мистецтва.

Ключові слова: продуктивно-практичний етап; формування етнопедагогічної культури; майбутні вчителі музичного мистецтва; фахова підготовка.

Актуальною проблемою сьогодення є запровадження у теорію та практику підготовки майбутніх учителів музики етнопедагогічних методик, спрямованих на формування у майбутніх учителів музичного мистецтва етнопедагогічної культури. Важливим для вирішення основних завдань формування у студентів етнопедагогічної культури є продуктивно-практичний етап, щовизначаєступінь сформованості вектору мотиваційної спрямованості особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва на засвоєння ним системи цінностей української народної педагогіки.

Осмислення сучасними вітчизняними науковцями – філософами, педагогами, мистецтвознавцями (В. Андрущенко, Г. Волинка, С. Гончаренко, А. Іваницький, А. Козир, Н. Коротеєва, Л. Куненко, Г. Лозко, Ю. Руденко, М. Стельмахович та ін.) пріоритетної фундаментальної значущості національної культури для напрямків, темпів і якості освітньої політики у цілому, розвитку її нормативно-правової бази, науково-теоретичних, методологічних засад і методичного забезпечення, обумовлює визначення української народної педагогіки, що концентрує в собі систему цінностей українського етносу, в якості однієї з засадничих констант вітчизняної педагогіки вищої школи.

Метою статті є розкриття особливостей продуктивно-практичного етапу формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі фахової підготовки тавизначенням методичних заходів щодо формування на основі визначених критеріїв і показників інтелектуально-ціннісного компонента етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

Продуктивно-практичний етап формування етнопедагогічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі фахової підготовки був ознаменований методичними заходами щодо перевірки визначених критеріїв і показників інтелектуально-ціннісного компонента означеного феномена. Критерієм сформованості цього компонента було визначено ступінь сформованості вектору мотиваційної спрямованості особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва на засвоєння системи цінностей української народної педагогіки. Показниками сформованості інтелектуально-ціннісного компонента було визначено наявність інтересу до знань у галузі української етнопедагогіки та вияв етнопедагогічної готовності до провадження фахової діяльності майбутнього вчителя на основі системи цінностей української народної педагогіки.

Формування інтересу до знань у галузі української етнопедагогіки передбачало, по-перше, застосування сукупності методів і засобів для певного психолого-педагогічного імпульсу, який має збудити такий інтерес, а по-друге застосування сукупності методів і засобів для його продовження й підтримання на належному рівні. З огляду на вищезазначене, формування інтелектуально-ціннісного компонента залучало комплексний педагогічний інструментарій, який сполучав у собі групу методів мотивації мистецького навчання (для стимулювання стійкого інтересу до знань у галузі української етнопедагогіки), групу теоретичних методів (для активізації механізму мисленневих операцій як основи когнітивно-інтелектуальних процесів), групу засобів й методів української народної педагогіки, образно-демонстраційні, вербальні методи, а також методи вокально-хорового вправління.

Під час формування інтелектуально-ціннісного компонента було задіяно, з одного боку, практично-дійові, навіювальні, переконувальні методи української народної педагогіки, а також провідні засоби української етномузичної педагогіки – музичний фольклор та національне класичне музичне мистецтво, а з іншого боку, було залучено методи евристичної бесіди, евристичного полілогу, навчальної дискусії, методи колективного обговорення, оцінювання й ранжування успішності використання етнопедагогічного інструментарію під час уроків музичного мистецтва, рекомендація до участі у конкурсі «Кращий за фахом», метод роз'яснення значущості етнопедагогічних знань для підвищення результатів вокально-хорового навчання, метод інсценізації українських народних пісень, метод поточного та підсумкового контролю, методи демонстрації музичного твору та художньої ілюстрації словесних пояснень, бесіди та розповіді.

Методичні заходи, що здійснювались у руслі навчально-методичного напрямку, відбувались у процесі занять з курсів «Хоровий клас», «Хорове диригування», «Хорознавство», «Постановка голосу», «Методика музичного виховання», «Виробнича педагогічна практика з музики», «Народознавство та музичний фольклор України», «Вітчизняна та всесвітня історія музики» тощо. Причому специфіка викладання цих навчальних курсів полягала у збагаченні їх предметного змісту шляхом систематичного привнесення етнопедагогічних елементів, що слугують також інтегруючим фактором означених навчальних курсів. Прикладом такого етнопедагогічного елементу може слугувати, зокрема вивчення студентами українського народного багатоголосся, що включає такі різновиди, як гетерофонія, втора, підголоскове, гомофонно-гармонічне, мішане та ін. [2]. Засвоєння студентами означених різновидів українського народного багатоголосся, що проявляються у сфері засобів музичної виразності, вікового й статевого складу виконавців, манери виконання тощо, доцільно забезпечувати під час викладання курсів «Народознавство і музичний фольклор України» (тема «Основи теорії фольклору»), «Хорознавство» (тема «Народні витоки хорового співу в Україні»), «Хоровий клас», «Хорове диригування» (під час опрацювання багатоголосних зразків українського музичного фольклору), «Вітчизняна та всесвітня історія музики» (тема «Українська музична культура докласичного періоду»).

Систематично збагачуючи предметний зміст навчальних дисциплін шляхом привнесення тих чи інших етнопедагогічних елементів, професорсько-викладацький склад не тільки уможливорює реальну інтеграцію навчальних дисциплін, але й забезпечує міцність засвоєння студентами етнопедагогічних знань, а також їх різнобічність. Адже кожен з навчальних курсів висвітлює етнопедагогічну інформацію під своїм кутом.

Перший показник сформованості інтелектуально-ціннісного компонента, що засвідчував наявність у студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів інтересу до знань у галузі української етнопедагогіки, вимагав комплексного залучення як методів мотивації мистецького навчання, так і безпосередньо методів і засобів української народної педагогіки. Методична робота під час формування цього показника була зорганізована наступним чином. Спочатку під час вивчення навчального курсу «Народознавство і музичний фольклор України» на лекційних заняттях за допомогою методу евристичної бесіди було викладено навчальний матеріал щодо сукупності методів і засобів української народної педагогіки.

Цей метод із самого початку допомагав надати поштовх для розвитку інтересу в студентів до етнопедагогічної проблематики за рахунок спеціального використання першої контраверсійної тези щодо односторонності методів українського народного виховання у контексті їх спрямованості виключно на трудове виховання. Означена теза, як правило, викликала заперечення з боку студентів, що дозволяло збагатити метод евристичної бесіди елементами евристичного полілогу. Розвиток інтересу до знань у галузі української етнопедагогіки забезпечувало застосування методу навчальної дискусії «Методи і засоби української народної педагогіки у контексті оновлення сучасної системи мистецької освіти: зміст, завдання, значення» під час проведення однойменного «круглого столу» в межах «Тижня студентської науки - 2018» (науковий напрям).

Для міцності засвоєння навчального матеріалу студентам було запропоновано під час «Виробничої педагогічної практики з музики» на уроках музичного мистецтва варіативно використати такі методи української народної педагогіки, як практично-дійові (гра, вправляння, мовленнєвий етикет), навіювальні (казка, легенда, міф, символ, авторитет, приклад), переконувальні (прислів'я, приказка, притча, оповідання), попереджувальні (застереження, догляд, контроль, клятва), спонукальні (почуття честі й гідності, змагання, подарунок, вимога, нагадування, обов'язок, гасло, порада, настанова, наказ), методи оцінювання, схвалення і покарання (похвала, подяка, докір, осуд, догана) [2, 64]. Особливості використання означених методів студенти мали описати у «Щоденнику педагогічної практики».

З метою розвитку інтересу в студентів до практичного застосування методів та засобів української народної педагогіки на уроках музичного мистецтва в загальноосвітній школі нами було запропоновано метод колективного обговорення, оцінювання й ранжування успішності використання цього етнопедагогічного інструментарію [4]. Таке обговорення, оцінювання й ранжування було організовано й відбувалось після проведення студентами-практикантами уроків музики. Причому окрім студентів в обговоренні й визначенні рейтингів успішності обов'язково брали участь як методист, так і вчитель музичного мистецтва.

Для подальшого розвитку інтересу в студентів до практичного застосування методів української народної педагогіки на уроках музичного мистецтва в загальноосвітній школі студентів, які виявили найбільш високу успішність щодо застосування методів української народної педагогіки, було рекомендовано до участі у конкурсі «Кращий за фахом».

Вельми значущим методом розвитку інтересу до етнопедагогічних знань виявився метод роз'яснення значущості означених знань як для підвищення результатів вокально-хорового навчання, так і для подальшої фахової діяльності. Визначення української народної пісенності провідним засобом української народної педагогіки і, зокрема, української етномузичної педагогіки, роз'яснення цілей опрацювання українських народних пісень різних жанрів, які за рахунок зручності для виконання, наспівності, образності сприяють вокальному розвитку, розвитку слухових можливостей тощо, допомагають студентів осмислити український музичний фольклор як реальний фактор підвищення рівня фахового навчання, як інструмент засвоєння духовних цінностей українського народу. Для формування інтересу студентів до української народної пісенності як провідного засобу української народної педагогіки під час занять з «Хорового класу», «Хорового диригування», «Виробничої педагогічної практики з музики» було застосовано метод інсценізації українських народних пісень, що сприяло більш точному визначенню художнього образу таких музичних творів, як «Ой, чий то кінь стоїть», «Вербовая дощечка» в обробці А. Авдієвського, «Вишні-черешні розвиваються» в обробці М. Леонтовича та ін.

Також вельми ефективними методами розвитку інтересу до етнопедагогічних знань виявились: метод пред'явлення студентам у процесі викладання навчальних курсів «Народознавство і музичний фольклор України», «Хорознавство», «Вітчизняна та всесвітня історія музики» навчальних вимог щодо засвоєння означених знань; метод поточного та підсумкового контролю, що застосовувався за допомогою рейтингових балів у відповідності до розроблених критеріїв оцінювання вокально-хорових умінь щодо виконання зразків

української народної пісенності з навчальних курсів «Хоровий клас», «Постановка голосу», «Хорове диригування».

Для проведення контрольних зрізів щодо діагностування цього показника було застосовано модифіковане тестування «Тест на вияв рівня сформованості інтересу до набуття етнопедагогічних, етнологічних, етномузичних знань майбутніми вчителями музики» за методикою О. Хоружої [3], яке засвідчило впевнену позитивну тенденцію зростання на середньому та високому рівні в експериментальній групі.

Другим показником сформованості інтелектуально-ціннісного компонента етнопедагогічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва було визначено вияв етнопедагогічної готовності до провадження фахової діяльності вчителя музичного мистецтва на основі системи цінностей української народної педагогіки. Для формування етнопедагогічної готовності нами вже була створена методична основа у вигляді педагогічного забезпечення підтримки стійкого інтересу до етнопедагогічних знань. Тепер же наші зусилля були спрямовані на створення умов для осмислення студентами власної психологічної установки не лише на набуття фаху вчителя музичного мистецтва, але й на розбудову своєї педагогічної концепції, в основі якої знаходиться система цінностей української народної педагогіки.

Для розбудови такої концепції необхідно було спочатку забезпечити повноцінне засвоєння означеної системи цінностей українського народу [1]. Після проведення відповідного лекційного заняття з курсу «Народознавство і музичний фольклор України», присвяченого українській народній педагогіці та системі цінностей, на якій вона базується, студентам для закріплення було запропоновано ряд спеціально розроблених завдань для самостійної роботи (навчально-методичний напрям). Слід зауважити, що виконання означених завдань, спрямованих на повноцінне засвоєння системи цінностей української народної педагогіки, базувалось на теоретичних методах аналізу, порівняння, узагальнення, які активізують інтелектуальні процеси шляхом відпрацювання однойменних мисленневих операцій. Зокрема, запропоноване для закріплення навчального матеріалу завдання для самостійного виконання передбачало як безпосередній контроль знань майбутніх учителів музичного мистецтва у галузі системи цінностей української народної педагогіки, так і активізацію мисленневих операцій згідно до чотирьох операційних блоків. (I. Відпрацювання інтелектуально-аналітичних умінь. II. Відпрацювання інтелектуально-конкретизаційних умінь. III. Відпрацювання інтелектуально-порівняльних умінь. IV. Відпрацювання інтелектуально-класифікаційних умінь).

Безпосереднє формування етнопедагогічної готовності до впровадження фахової діяльності вчителя музичного мистецтва на основі системи цінностей української народної педагогіки відбувалось на засадах методу роз'яснення значущості засвоєння означеної системи цінностей для отримання високих результатів музично-педагогічної роботи. Сформованість цього показника свідчила про сформованість вектору мотиваційної спрямованості особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва на засвоєння системи цінностей української народної педагогіки, за який відповідає функція цілеутворення. Застосування методу роз'яснення значущості засвоєння системи цінностей української народної педагогіки для отримання високих результатів фахової діяльності вчителя музичного мистецтва мало позитивний ефект тільки тоді, коли було підтверджено практичними результатами під час комбінованих уроків музичного мистецтва у процесі «Виробничої педагогічної практики з музики» (навчально-методичний напрям).

Отже, для формування етнопедагогічної готовності до впровадження фахової діяльності вчителя музичного мистецтва на основі системи цінностей української народної педагогіки необхідно використовувати цілу серію методів, серед яких слід виокремити групу словесних методів, до якої належать методи бесіди, розповіді, вербалізації змісту музичних творів, поточних коментарів тощо. Оскільки навчальний курс «Виробнича педагогічна практика з музики» передбачає не лише проведення студентами-практикантами комбінованих уроків музичного мистецтва, але й організацію та підготовку виховних, просвітницьких заходів у

загальноосвітній школі, то на базі Голосіївського ліцею міста Києва студентами-практикантами було проведено цикл просвітницьких заходів у межах «Тижня традицій українського народного виховання» (організаційно-виховний напрям). Означені заходи були розраховані як для дітей, так для батьків і вчителів. Організуючи, готуючи й проводячи «Тиждень традицій українського народного виховання», студенти мали змогу продемонструвати рівень власної готовності до провадження фахової діяльності на основі системи цінностей української народної педагогіки. Адже в цей час вони не просто ознайомились із методами й заходами української народної педагогіки, методами й засобами мистецького навчання, а мали змогу відпрацювати уміння щодо володіння означеними методами й засобами.

Література

1. Алексюк А.М. Педагогіка вищої освіти України. Історія. Теорія: підручник для студ. і викл. вищ. навч. закл. / Анатолій Миколайович Алексюк. – К.: Либідь, 1998. – 558, [1] с.
2. Антонюк В.Г. Українська вокальна школа: етнокультурологічний аспект: монографія / Валентина Геніївна Антонюк. – К.: Українська ідея, 2001. – 144 с.
3. Хоружа О.В. Методичні умови формування етнопедагогічного мислення майбутнього вчителя музики / О.В.Хоружа // Педагогічна майстерність як система професійних і мистецьких компетентностей: збірник матеріалів VI мистецько-педагогічних читань пам'яті професора О.П.Рудницької. – Чернівці: Зелена Буковина, 2010. – С. 258-260.
4. Психологические тесты в 2-х т. / под ред. А.А. Карелина. – М.: ВЛАДОС, 2003. – Т. 1. – 312 с.

Голубицька Надія Олександрівна – викладач кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

Holubytka N.O.

Productive-practical stage of formation of ethno-pedagogical culture with students of arts faculties in pedagogical universities

The article reveals features of the productive and practical stage of the formation of the ethnopedagogical culture of future teachers of musical art in the process of professional training. On the basis of certain criteria and indicators of the intellectual-value component, the methodical measures on formation of the ethnopedagogical culture of future teachers of musical art are determined. The methods and measures for forming the students' interest in knowledge in the field of Ukrainian ethnopedagogy, which provided for the use of a set of means for a particular psychological and pedagogical impulse, which should awaken such an interest, are singled out. Practically effective, suggestive, persuasive methods of Ukrainian folk pedagogy, as well as the leading means of Ukrainian ethnomusicology pedagogy - musical folklore and national classical music art are revealed.

To consolidate the educational material, the task for self-fulfillment was used, which included both direct control of the knowledge of future teachers of musical art in the field of value systems of Ukrainian folk pedagogy, as well as activation of thought operations in accordance with four operating units. Block I. Development of intellectual-analytical skills. Block II. Development of intellectual-concrete skills. Block III. Development of intellectual and comparative skills. Block IV. Development of intellectual-classification skills.

The application of methods of heuristic conversation, heuristic polylogue, educational discussion, methods of collective discussion, evaluation and ranking of success in the process of using ethnopedagogical tools during lessons of musical art is described.

Keywords: formation of ethnopedagogical culture; future teachers of musical art; productive-practical stage; vocational training.

References

1. Aleksiuk, A.M. (1998). *Pedahohika vyshchoi osvity Ukrainy. Istoriia. Teoriia [Pedagogics of Higher Education of Ukraine. History. Theory]*. Kyiv: Lybid. 558 p. [in Ukrainian].
2. Antoniuk, V.H. (2001). *Ukrainska vokalna shkola: etnokulturolohichni aspekt: monohrafiia [Ukrainian vocal school: ethno-cultural aspect: monograph]*. Kyiv: Ukrainska ideia. 144 p. [in Ukrainian].

3. Khoruzha, O.V. (2010), *Metodychni umovy formuvannia etnopedagogichnoho myslennia maibutnoho vchytelia muzyky* [Methodical conditions for the formation of ethnopedagogical thinking of the future music teacher]. *Pedahohichna maisternist yak systema profesiinykh i mystetskykh kompetentnosti: zbirnyk materialiv VI mystetsko-pedahohichnykh chytan pamiati profesora O.P.Rudnytskoi*. [Pedagogical skills as a system of professional and artistic competences: a collection of materials of VI art and pedagogical readings in memory of Professor O.P. Rudnytska]. Chernivtsi: Zelena Bukovyna. PP. 258-260. [in Ukrainian].

4. *Psikhologicheskie testy v 2-kh t. / pod red. A.A. Karelina* [Psychological tests: 2 Vols. / Ed. by A.A. Karelin. Moscow: VLADOS (2003). Vol. 1. 312 p. [in Russian].

Holubytska Nadiia Oleksandrivna, lecturer at the Department of Theory and Methodology of Musical Education, Choral Singing and Conducting, Faculty of Arts named after Anatolii Avdiievskiy, National Pedagogical Dragomanov University (Kyiv, Ukraine)